

การขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดเพชรบุรี :

กรณีศึกษาชุมชนนาพันสาม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

ทิพย์วรรณ จุฬารัตน์กร, อุบลวรรณ สอนมาลี, แสนประเสริฐ ปานเนียม

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

E-mail: nuiubol@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องการขับเคลื่อนศิลปะและวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดเพชรบุรี กรณีศึกษาชุมชนนาพันสาม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในตำบลนาพันสามผ่านความร่วมมือกับภาคีหลัก อาทิ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายศิลปินในพื้นที่ และภาคเอกชน และเพื่อสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมร่วมกับภาคีเครือข่าย จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลชุมชนนาพันสามผู้วิจัยพบวัฒนธรรมหลายประการ นำมาจัดกลุ่มภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา (นิทาน ตำนาน เรื่องเล่า) ศิลปะการแสดง (เพลงเรือ เหมเรือบก ระบำวัวลาน หนังตะลุง) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล (ประเพณีทางศาสนา พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาข้าว ศาสนาประจำหมู่บ้าน ความเชื่อ) ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (อาหารท้องถิ่น ขนมหวาน การแพทย์พื้นบ้าน) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (จิตรกรรม สถาปัตยกรรม บ้านทรงไทย จักสาน กลองยาว) การละเล่นพื้นบ้าน กีฬา และศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว (วัวลาน) จากนั้นนำมาจัดทำเป็นแผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนนาพันสาม ด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่มีวัดนาพรหมเป็นศูนย์กลางของชุมชน วัดนาพรหมจึงเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าและเป็นความภาคภูมิใจของคนในชุมชน การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนนาพันสามจึงเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมของชุมชนตลอดจนสามารถนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมของชุมชนต่อไป

คำสำคัญ : ชุมชนนาพันสาม, วัฒนธรรมชุมชน, แผนที่ทางวัฒนธรรม, ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม

Art and Cultural Communities in the Area Development of Phetchaburi Province: A Case Study of the Napansam Community

Thippawan Juliratchaneekron, Ubolwan Suanmalee, Sanprasert Panniem

Faculty of Humanities and Social Sciences, Phetchaburi Rajabhat University

E-mail: nuiubol@gmail.com

ABSTRACT

Napansam community in Phetchaburi province is an important community from the past. Wat Naprom is the center of cultural community. From the study we found many cultures that were grouped by 6 parts of cultural wisdom heritage concept: local literature and language (tale, legend, story); performing arts (barcarole, sing while paddling a boat on the land, cow dance, shadow play); social guidelines, rites, traditions, and festivals (religious traditions, rice planting rites, spirit houses, believes); knowledge and practice of nature and the universe (local food, desserts, local medical profession); traditional handicrafts (mural, architecture, traditional Thai houses, basketworks, tall narrow drums); and local plays, sports, and martial art (ox racing). With the cultural diversity of Wat Naprom as the center of the community, Wat Naprom is a valued place and a source of pride in community. Cultural mapping of the Napansam community was accomplished by collecting and promoting information of the cultural community, as cultural entrepreneurs of the community.

Keywords: Napansam community, cultural community, cultural map, cultural entrepreneur

บทนำ

นาพันสามเป็นชุมชนเก่าแก่ที่เจริญรุ่งเรือง ในสมัยอยุธยา โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บ่งชี้ว่าบริเวณนี้มีความร่ำรวยทางวัฒนธรรมในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้หรือวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ มีทั้งที่สูญหาย และยังคงอยู่กลุ่มวัฒนธรรม ที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา ความเชื่อ และแบบแผนการปฏิบัติตนในสังคม ฯลฯ ส่วนกลุ่มวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ได้แก่ การประกอบพิธีกรรม อาหารและโภชนา ศิลปะการแสดง สถาปัตยกรรม จิตรกรรม การจักสาน การแพทย์พื้นบ้าน ฯลฯ สะท้อนเป็นคำขวัญประจำตำบล ได้ว่า “สองวัดคู่บ้าน สืบสานนาข้าว ประเพณีเรือยาว โบสถ์เก่าโบราณ ขนมหวานของดี กีฬาว่าลาน เรือไทยตระหง่าน วิหารศักดิ์สิทธิ์” (องค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม, 2559) ด้วยความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมดังที่กล่าวข้างต้น กลุ่มผู้นำชุมชนจึงดำเนินงานในการขับเคลื่อนพื้นที่ทางวัฒนธรรมในรูปแบบของตลาดน้ำ ซึ่งเปิดเฉพาะวันเสาร์-อาทิตย์ บริเวณวัดนาพรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา และมีการกระตุ้นนักท่องเที่ยวโดยการจัดโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ มากมาย ต่อเนื่องมาโดยตลอด เช่น งานปิดตำบลกินฟรี แต่งงานบนหลังเกวียน และตักบาตรบนหลังเกวียน เป็นต้น แต่หากไม่ใช่ช่วงเทศกาลหรือช่วงการจัดโครงการหรือกิจกรรมที่พิเศษนั้น บรรยากาศของตลาดน้ำนาพันสาม จะแตกต่างไปจากภาพถ่ายที่ได้ประชาสัมพันธ์ตามเว็บไซต์ต่างๆ จึงทำให้นักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่เดินทางมาตลาดน้ำนาพันสามผิดหวัง ส่งผลให้ปัจจุบันตลาดน้ำนาพันสามมีนักท่องเที่ยวน้อยลงเรื่อยๆ คงเหลือก็แต่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบกับบรรยากาศที่สงบ ร่มรื่น เป็นธรรมชาติ ที่ไม่ได้ผ่านการปรุงแต่ง เทียบชมความงามของสถาปัตยกรรมวัดนาพรม ทำบุญและกราบขอพรหลวงพ่อศักดิ์สิทธิ์ในวิหาร

จากสภาพปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน ขาดความต่อเนื่อง เนื่องจากการพัฒนาดังกล่าวไม่ได้มุ่งเน้นการระเบิดจากข้างใน และไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง และที่สำคัญคนในชุมชนยังไม่เข้าใจรากเหง้าของตนเองไม่ได้ให้ความสำคัญกับคุณค่าทางวัฒนธรรมที่ตนเองมี ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาปรากฏผลงานอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงมีการนำความรู้ไปใช้ในการถ่ายทอดให้กับคนรุ่นหลังที่สนใจและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์และช่วยเหลือชุมชนได้ต่อไป ผู้วิจัย

จึงสนใจการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และตระหนักในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น ถือว่าเป็นบันไดขั้นแรกของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยท้องถิ่น อันนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในตำบลนาพันสามผ่านความร่วมมือกับภาคีหลัก อาทิ ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครือข่ายศิลปินในพื้นที่ และภาคเอกชน
2. เพื่อสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมร่วมกับภาคีเครือข่าย

ขอบเขตของการวิจัย

1. แผนที่ทางวัฒนธรรมในตำบลนาพันสาม หมายถึง การสำรวจ บันทึก วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา, ศิลปะการแสดง, แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล, ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล, งานช่างฝีมือดั้งเดิม และการละเล่นพื้นบ้าน การกีฬา และการต่อสู้ ของคนในชุมชนนาพันสาม ด้วยการใช้กระบวนการมีส่วนร่วม
2. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้พื้นที่ตำบลนาพันสาม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เป็นพื้นที่สำหรับการศึกษาวิจัย
3. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย 1 ปี 6 เดือน

ระเบียบวิธีวิจัย

ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง และทำงานร่วมกันกับชุมชนในการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม ดังขั้นตอนต่อไปนี้

1. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับชุมชนแห่งการเรียนรู้ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชน
2. ลงพื้นที่ภาคสนามโดยฝังตัวเก็บข้อมูลในชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสังคมและวัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

3. ประชุมกลุ่มย่อยกลุ่มต่างๆ ของชุมชน เพื่อเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และวิถีชีวิตของชุมชนตำบลนาพันสาม

4. จัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนเพื่อจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม

5. ประชุมกับภาคีความร่วมมือ ได้แก่ ชุมชน นักวิชาการ และนักวิจัย เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์และยุทธวิธีในการขับเคลื่อนสู่การสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม

ผลการวิจัย

จากการดำเนินงานตามโครงการวิจัย เป็นระยะเวลา 1 ปี 6 เดือน ผู้วิจัยขอนำเสนอผลการวิจัย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 กระบวนการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม

1. สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน โดยการยึดตามกรอบแนวคิดของการวิจัยเชิงคุณภาพประการหนึ่งคือ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของทางชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีความรู้สึกเป็นกันเอง ไว้วางใจในการเปิดเผยข้อมูล และจะต้องสร้างทัศนคติให้คนในชุมชนมองคณะผู้วิจัยว่าเป็น “คนใน”

2. การศึกษาชุมชน แบ่งออกเป็น 2 ระยะ กล่าวคือ ศึกษาข้อมูลชุมชนจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ประชุมกลุ่มย่อย การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การจัดเก็บข้อมูลด้วยระบบ GPS และนำมาจัดทำในลักษณะ Infographic การทำแผนที่เดินดิน โดยผ่านกิจกรรมที่คณะผู้วิจัยและชุมชนได้ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ดังนี้

2.1 การสำรวจแหล่งโบราณคดี โดยเชิญนักโบราณคดีมาร่วมลงพื้นที่สำรวจ และคืนข้อมูลกลับสู่ชุมชน

ภาพที่ 1 กิจกรรมการสำรวจแหล่งโบราณคดี

เน้นความเป็นวัช ปลูกฝังองค์ความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

2.2 แร่ลึศาลคุณพ่อประจำหมู่บ้าน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านและเยาวชนในชุมชนร่วมกันสำรวจและไหว้ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน

ภาพที่ 2 กิจกรรมแร่ลึศาลคุณพ่อประจำหมู่บ้าน

2.3 พายเรือชมคลอง ชาวบ้านและนักวิจัยร่วมกันพายเรือชมความงามสองฝั่งคลอง และหยุดเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานที่สำคัญ เช่น จุดที่มีเรื่องเล่าขาน “หัวล้านชนกัน” หรือบ้านของนายสมร จันทะทัง ปราชญ์ด้านการซ่อมเรือ

2.4 บวชต้นมะขาม ที่บ้านดอนมะขามช้าง ซึ่งมีเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับต้นมะขามในชุมชนจำนวน 4 ต้น ชาวบ้านในชุมชนเห็นว่าต้นมะขามทั้ง 4 ต้นมีความสำคัญและสามารถบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนได้ สมควรที่จะอนุรักษ์ไว้

2.5 สาธิตประเพณีการดำข้าวเม่าที่หายสาบสูญไป

2.6 ทำบุญศาลาประชาพิทักษ์ โดยชาวบ้านและคณะผู้วิจัยร่วมกันทำความสะอาดศาลาประชาพิทักษ์ คณะผู้วิจัยนอนค้างที่ศาลาประชาพิทักษ์ก่อนจะจัดทำบุญ 1 คืน ระหว่างการนอนค้างที่ศาลา จะมีชาวบ้านร่วมวงสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ บอกเล่าเรื่องราวในอดีต สะท้อนให้เห็นถึงสภาพภูมิปัญญาท้องถิ่น และประสบการณ์ของตนเองที่เกี่ยวข้องกับศาลาประชาพิทักษ์ ทั้งหมดเป็นกิจกรรมที่เกิดจากความต้องการของชุมชนซึ่งเป็น “การระเบิดจากข้างใน” ผู้วิจัยเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกเท่านั้น

3. จัดตั้งกลุ่มดำเนินงาน โดยแบ่งโครงสร้างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอำนวยการและกลุ่มปฏิบัติการ ดังนี้

3.1 กลุ่มอำนวยการ ประกอบด้วย ประธานหรือตัวแทนจากกลุ่มปฏิบัติการ ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ โดยมีหน้าที่ประสานงาน กำหนดแนวทางการดำเนินงาน จัดทำแผนงานเพื่อขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปวัฒนธรรมที่นำไปสู่การ

จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมและแนวทางการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม

3.2 กลุ่มปฏิบัติการ คือ กลุ่มย่อยในด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนที่สามารถส่งเสริมหรือสร้างแนวทางที่จะนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมได้ โดยแบ่งออกเป็น 7 กลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุสำหรับการบอกเล่าเรื่องราวของชุมชน กลุ่มขนมหวาน กลุ่มอาหารพื้นบ้าน กลุ่มแพทย์พื้นบ้าน กลุ่มพิธีกรรม กลุ่มน้ำตาลโตนด และกลุ่มศิลปะการแสดง

4. การคัดเลือกและจัดกระทำข้อมูล โดยจัดเวทีประชุมระหว่างคณะกรรมการอำนวยการชุมชนนาพันสามและคณะผู้วิจัย โดยคณะผู้วิจัยนำเสนอกรอบแนวคิด “มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม” ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ มี 6 สาขา ได้แก่ วรรณกรรมพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาลต่างๆ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล งานช่างฝีมือดั้งเดิม และกีฬา การละเล่นพื้นบ้าน และศิลปะป้องกันตัวให้กับชุมชนได้รับทราบ

ภาพที่ 3 การประชุมเพื่อคัดเลือกและจัดกระทำข้อมูล

5. การจัดทำและใช้แผนที่ทางวัฒนธรรม โดยจัดเวทีประชุมคณะกรรมการเพื่อคืนข้อมูลให้กับชุมชน โดยนำแผนที่วัฒนธรรมชุมชนนาพันสาม (ฉบับร่าง) พร้อมชุดข้อมูลทางวัฒนธรรมชุมชนทั้งหมด ให้ชุมชนตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของรายละเอียดต่างๆ จนได้ข้อเสนอแนะที่จะนำมาปรับแก้ไขให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ภาพที่ 4 แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนนาพันสาม

ภาพที่ 5 แผนที่ทางวัฒนธรรมชุมชนนาพันสาม

ตอนที่ 2 ข้อมูลมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ได้มีการจัดตั้งกลุ่มดำเนินงาน “การทำข้อมูลชุมชน” ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มร่วมกันขับเคลื่อนงานศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยมีการคัดเลือกและจัดกระทำกับข้อมูลทางวัฒนธรรมที่รวบรวมขึ้น แล้วนำมาสังเคราะห์ภายใต้กรอบแนวคิดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ได้ดังนี้

ตาราง 1 มรดกทางวัฒนธรรม 6 ด้าน ของชุมชนนาพันสาม

หมวดวัฒนธรรม	ด้าน	บุคคล/สถานที่
1. วรรณกรรมพื้นบ้านและภาษา	1. ตำนานพื้นบ้าน	วัดนาพรม วัดดอนแดง (ร้าง) โคกเศรษฐี บ้านนาขลุ่
2. ศิลปะการแสดง	1. บทร้องเพลงเรือ 2. หนังตะลุง 3. ระบำวัวลาน	นายเจือ คล้ายทิพย์ เด็กชายสิทธิพงศ์ ขำเพชร โรงเรียนวัดนาพรม
3. แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม ประเพณี และเทศกาล	1. การกวนข้าวกระยาทิพย์-กระยาสารท 2. ตักบาตรบนหลังเกวียน 3. แต่งงานบนหลังเกวียน 4. ปิดตำบलगินพีร์ 5. ศาลหมู่บ้าน	วัดนาพรม วัดนาพรม วัดนาพรม วัดนาพรม ศาลประจำหมู่บ้าน 21 แห่ง
4. ความรู้และการปฏิบัติเกี่ยวกับ ธรรมชาติและจักรวาล	1. ขนมหวาน 2. อาหารพื้นบ้าน 3. การแพทย์และแพทย์พื้นบ้าน 4. ร้างทรง ผู้ประกอบพิธีกรรม 5. ศาลาประชาพิทักษ์	บ้านทำขนมหวาน วัดนาพรม นางชวน ระหว่างบ้าน นางผ่องศรี เทพอยู่ หมู่ที่ 3 บ้านท่า-นาโดนด
5. งานช่างฝีมือดั้งเดิม	1. ช่างทำบ้านทรงไทย 2. ช่างชุดกลองยาวและซ่อมเรือ	นายน้อย เดชเพชร นายสมร จันทะทัง
6. การเล่นพื้นบ้าน การกีฬา และการต่อสู้	1. นักเลงวัวลาน	นายผ่อน เอี่ยมสะอาด

จากตาราง 1 แสดงให้เห็นถึงความร่ำรวยทางวัฒนธรรม ของชุมชน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับชุมชนทำให้สรุปได้ว่า วัดนาพรม มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ ของชุมชนได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ วัดนาพรมเป็นศูนย์รวมมรดก ทางวัฒนธรรมทั้ง 6 ด้านของชุมชนไว้ด้วยกัน เนื่องจากภายในวัด มีการนำข้อมูลวิถีชีวิตชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี พิธีกรรม ศิลปะการแสดง และสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น มาบริหารจัดการ สร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมในรูปแบบของเทศกาล ตลาด และ พิพิธภัณฑ์ ที่สามารถเล่าเรื่องราวต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรมของ ชุมชนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังมีต้นทุนที่สามารถขับเคลื่อนไปสู่ผู้ ประการทางวัฒนธรรมได้ วัดนาพรมตั้งอยู่ที่หมู่ 8 ตำบลนาพันสาม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี บนเนื้อที่กว่า 16 ไร่ เป็นวัดที่เก่าแก่

ไม่ปรากฏหลักฐานการสร้างที่แน่ชัด แต่เมื่อพิจารณาถึง โบราณสถานภายในวัด สันนิษฐานได้ว่าน่าจะถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่ สมัยอยุธยาตอนปลาย (พระครูสมุห์เชาวลิต มหาปัญญา, ล้อม เพ็ง แก้ว, บัวไทย แจ่มจันทร์ และสมบูรณ์ แก่นตะเคียน, 2532) วัดนาพรมจึงเป็นศูนย์รวมของแหล่งความรู้ด้านวัฒนธรรมทั้งที่จับต้อง ไม่ได้ เช่น ตำนานพื้นบ้าน ที่สามารถบอกเล่าโดยปราชญ์คนสำคัญของชุมชน คือ ท่านพระครูพิศาลวัชรกิจ เจ้าอาวาสวัดนาพรม รอง เจ้าคณะอำเภอเมืองเพชรบุรี และที่จับต้องได้ เช่น สถาปัตยกรรม จิตรกรรมฝาผนัง โบราณวัตถุต่างๆ ฯลฯ การจัดกิจกรรมหรืองาน เทศกาลต่างๆ ของชุมชนนาพันสามมักจะจัดขึ้นที่วัดนาพรมแห่งนี้

ภาพที่ 6 งานตักบาตรบนหลังเกวียน

ภาพที่ 7 งานปิดตำบलगินพีรี

ตอนที่ 3 แผนที่ทางวัฒนธรรมกับมิติการเปลี่ยนแปลง

ซึ่งผลการดำเนินงานทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงใน 2 มิติ ดังนี้

1. มิติทางสังคม

จากกิจกรรมเหย้าเยือน 5 พื้นที่ในจังหวัดเพชรบุรีของโครงการวิจัยนี้ (ชุมชนหนองแก้ว-ไร่หัวลุ่ม อ.บ้านลาด ชุมชนบ้านน้อย อ.เขาย้อย ชุมชนยางน้ำกลัดใต้ อ.หนองหญ้าปล้อง ชุมชนหนองจอก อ.ท่ายาง และชุมชนนาพันสาม อ.เมือง) หลังกลับจากการศึกษาฐานพื้นที่ร่วมวิจัยอื่นๆ มีการถอดองค์ความรู้จากประสบการณ์ สะท้อนผ่านกิจกรรมสุนทรียสนทนา สามารถทำให้ชุมชนนาพันสามย้อนกลับมาพิจารณาจุดดีและจุดด้อยของตนเอง พร้อมทั้งเสนอแนะแนวทางการพัฒนาพื้นที่เชิงวัฒนธรรมต่อไปได้ โดยผลลัพธ์ที่ได้ คือ คนในชุมชนนาพันสามมีพลังในการต่อสู้ รัก และหวงแหนชุมชน เห็นประโยชน์ของชุมชนมากกว่าของตนเอง โดยต้องการให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีเป็นคนกลางในการประชุมหารือเพื่อหาแนวทางการพัฒนาตลาดน้ำนาพันสามสำหรับการเปลี่ยนแปลงในมิติทางสังคมของชุมชนนาพันสาม มีดังนี้

1. คนในชุมชนต้องการปรับเปลี่ยนชื่อตลาดน้ำนาพันสาม โดยไม่ต้องการให้ใช้ชื่อตลาดน้ำอีกต่อไป หากสถานการณ์

เป็นดังปัจจุบัน คนในชุมชนเกรงว่าจะส่งผลในแง่ลบกับชุมชนและชุมชนจะเสียหายได้หากยังคงใช้คำว่า ตลาดน้ำนาพันสาม สอดคล้องกับการสำรวจความพึงพอใจของกลุ่มคนที่เข้ามาในตลาดน้ำนาพันสามจากการสัมภาษณ์ก็ดี หรือจากข้อเสนอแนะในเว็บไซต์ต่างๆ ดังนั้นทางองค์การบริหารส่วนตำบลอาจจะต้องร่วมกันระดมความคิดเพื่อหาวิธีการร่วมกับชุมชนและดำเนินการต่อไป สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นว่าชุมชนเริ่มที่จะปรับเปลี่ยนกระบวนการคิดของตนเอง เริ่มต้องการที่จะเป็นผู้คิดแล้วลงมือกระทำมากกว่าฟังคำสั่งแล้วลงมือกระทำ

ภาพที่ 8 ตลาดน้ำนาพันสาม ปี 2560

2. จากกิจกรรมระดมสมองโดยผู้เชี่ยวชาญ ทำให้คนในชุมชนสามารถนำความรู้กลับไปใช้จัดการชุมชนของตนเองได้อย่างบูรณาการ เห็นได้ชัดว่าคนในชุมชนสามารถนำโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนมาบูรณาการร่วมกันได้ ตัวอย่างเช่น กิจกรรมหกรรมผู้ประกอบการที่จัดขึ้นในวันที่ 11 มีนาคม 2561 ชุมชนสามารถบูรณาการร่วมกับโครงการของกลุ่มเพชรบุรีดีจัง และโครงการของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีได้ ซึ่งหากได้รับการแนะนำหรือการเสริมแรง คาดว่าในอนาคตคนในชุมชนสามารถที่จะเลือกหรือตัดสินใจที่จะรับหรือไม่รับโครงการต่างๆ ที่ทางภาครัฐจัดสรรลงมาสู่ชุมชนได้

ภาพที่ 9 กิจกรรมผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม

3. คนในชุมชนเริ่มต้นตัวมากขึ้นจากกิจกรรมสำรวจแหล่งโบราณคดี หรือการเดินทางสำรวจศาลประจำหมู่บ้าน เริ่มรู้จักการป้องกันการเสื่อมสลาย และอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าของชุมชน

2. มิติทางวัฒนธรรม

ประชาชนในพื้นที่นาพันสามตระหนักถึงคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม สะท้อนจากกิจกรรมต่างๆ กลุ่มเยาวชนได้เรียนรู้รากเหง้าของตนเอง และรู้สึกสนุกเพราะไม่เคยรู้เรื่องราวต่างๆ เหล่านั้นมาก่อน ประชาชนในชุมชนมีความสุขที่ได้เล่าเรื่องและหันกลับมาเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมอีกครั้งหลังจากที่ไม่เคยรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ตนเองปฏิบัติเป็นสิ่งที่มีความหมายจากการไม่ได้รับการยกย่อง ยกตัวอย่างกิจกรรมย่อยที่ทางโครงการวิจัยได้ขับเคลื่อน โดยเน้นกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเยาวชนซึ่งมีกระบวนการดังนี้

1. ผู้วิจัยได้นำเยาวชนไปเก็บข้อมูลกับปราชญ์ชาวบ้าน
2. ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้รู้ในชุมชนได้มี

โอกาสถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับกลุ่มเยาวชน ได้แก่ กิจกรรมกลองยาว กิจกรรมการดำข้าวเม่า และกิจกรรมแห่เรือบัก

3. สรุปกระบวนการโดยการสนทนาเพื่อสะท้อนกระบวนการที่ผู้วิจัยจัดให้ พบว่าทั้งเยาวชนและปราชญ์ชุมชนต้องการที่จะสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าไว้ที่วัดนาพรม โดยการเก็บรวบรวมเรื่องราวต่างๆ ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ และกิจกรรมต่างๆ

ภาพที่ 10 พิพิธภัณฑ์วัดนาพรม

สรุปและอภิปรายผล

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปและอภิปรายผลเชิงกระบวนการ ได้ดังนี้ การพัฒนาเพื่อสร้างที่ยั่งยืนให้เกิดขึ้นในชุมชนนั้น ต้องเกิดจากความต้องการหรือการระเบิดจากข้างใน ซึ่งผู้วิจัยควรที่จะศึกษาวิจัยตามปรากฏการณ์

จริงที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยพยายามมองและทำความเข้าใจในการค้นหาสาเหตุที่อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อที่จะทราบถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนอย่างเป็นระบบและมีความน่าเชื่อถือ ถือได้ว่าเป็นแนวทางการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืน ถึงแม้ว่าระยะเวลาของการศึกษาวิจัยจะใช้เวลาเพียง 1 ปี 6 เดือน ก็ตาม แต่ด้านกระบวนการในการคัดเลือกพื้นที่ ผู้วิจัยได้มีเกณฑ์ในการคัดเลือกพื้นที่โดยพิจารณาจากความต้องการของชุมชน ความเป็นไปได้ถึงผลสำเร็จของงานวิจัย และผลกระทบที่เกิดขึ้นเมื่อเสร็จสิ้นการวิจัย โดยเกณฑ์ดังกล่าวอาศัยระยะเวลาพอสมควรในการศึกษาพื้นที่ ผู้วิจัยจึงเลือกพื้นที่ที่เคยเป็นห้องปฏิบัติการเรียนรู้ในชุมชนของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสามารถศึกษาชุมชนตามปรากฏการณ์จริงที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ สอดคล้องกับหลักการพัฒนาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งพระองค์ได้ทรงเน้นย้ำถึงหลักการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้ว่า “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” ขั้นแรกของการพัฒนา คือ นักพัฒนาต้องมีความ “เข้าใจ” เป็นพื้นฐาน โดยเฉพาะในเรื่องบริบทของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านภูมิประเทศกายภาพ และด้านภูมิสังคม ได้แก่ จารีตประเพณี วัฒนธรรม วิถีชีวิตของผู้คน สภาพปัญหาต่างๆ ฯลฯ และความต้องการต่างๆ อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน

ในฐานะบทบาทอาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีของผู้วิจัย เมื่อลงพื้นที่ขับเคลื่อนชุมชนจะได้รับความร่วมมือหรือการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนอย่างองคร่วม สามารถเชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาทั้งมิติตัวคน เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคการพัฒนา เมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีการพัฒนาเชิงพื้นที่ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้เปรียบเสมือนแบบแผนการพัฒนาพื้นที่แบบสนับสนุนและผลักดัน (สฤณีดี ดิยะวงศ์ สุวรรณ, 2557) ทำให้เกิดกลไกการขับเคลื่อนเชิงพื้นที่ของชุมชนนาพันสามสู่ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาต้นทุนทางวัฒนธรรมชุมชน 2) จัดเวทีสร้างความเข้าใจ “การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม” 3) ชุมชนวิเคราะห์ศักยภาพในการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม 4) การกระตุ้นและสร้างแรงบันดาลใจในการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม 5) ชุมชนนำเสนอแนวทางการสร้างผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม 6) ส่งเสริมและทดลองการเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม และ

7) ประเมินผลการทดลอง ปรับปรุงแก้ไข และประยุกต์ใช้จริงในอนาคต

กลไกการขับเคลื่อนสู่ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมดังกล่าวสะท้อนถึงการขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนแบบยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล (2561) ที่ศึกษา รูปแบบการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน โดยพบว่ารูปแบบการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนนั้นต้องอาศัยการดำเนินการของทุกภาคส่วนซึ่งจะบูรณาการเชื่อมโยง ทุกเครือข่ายทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีกลยุทธ์ที่สามารถดึงเอาความรู้ความสามารถของปราชญ์ชาวบ้าน หรือคนในชุมชน ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น กลไกทางสังคม นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ แหล่งความรู้ แหล่งภูมิปัญญา และความสัมพันธ์ บ้าน วัด โรงเรียน กับ แหล่งความรู้และแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงผลการวิจัยของสาวินี รอดสิน (2554) ที่มีลักษณะข้อค้นพบไปในทิศทางเดียวกัน คือ ความสามารถที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนมี 3 ระดับ ได้แก่ 1) จุดกำเนิดของชุมชนเข้มแข็งนั้น ต้องให้คนในชุมชนมีความรู้และมีโอกาสไปดูงานนอกสถานที่ 2) การดำรงความเข้มแข็งนั้น คือ การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง เพื่อให้รู้สึกถึงและหวงแหนชุมชน มีความตระหนักถึงการเป็นเจ้าของปัญหาของชุมชนเป็นอย่างดี และ 3) การถ่ายทอดความสำคัญชุมชนไปสู่เยาวชนในชุมชน ซึ่งกระบวนการทั้งหมดนอกจากจะสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนในการพัฒนาแล้ว ยังสามารถเป็นการสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีแบบองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลาง (สุมาลี สังข์ศรี, 2556, น. 40-42) ยึดหลักการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วม กระบวนการสร้างทุนชุมชน กระบวนการวิจัยชุมชน กระบวนการผสานความหลากหลาย และกระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ชุมชนสามารถนำข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนทั้ง 6 ด้าน ไปจัดพิมพ์เป็นหนังสือประจำตำบล เพื่อใช้สำหรับการจัดการศึกษาหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป
2. ชุมชนสามารถนำแผนที่ทางวัฒนธรรมไปใช้ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมของชุมชน และพัฒนาแผนที่ทางวัฒนธรรมในรูปแบบ

ภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ฯลฯ เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมต่อไปได้

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งสถาบันคลังสมองของชาติเป็นผู้ประสานงานในการสนับสนุนทุนวิจัย องค์การบริหารส่วนตำบลนาพันสาม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเพชรบุรี วัดนาพรม โรงเรียนวัดนาพรม กลุ่มลูกหว่านาพันสาม และชุมชนนาพันสาม ที่ร่วมกันจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่สนับสนุนและเปิดโอกาสให้บุคลากรในสังกัดได้พัฒนาตนเองในด้านการวิจัย

References

- Napansam Subdistrict Administration Organization. (2016). **Slogan of Napansam Subdistrict.** Retrieved [December 18, 2016]. from <http://www.napansam.go.th/>
- Phrabaidika Suphot Tabaselo. (2018). The Community Sustainable Development: The Correlation between the Sufficiency Economy Community and the Sila 5 village in Ubonratchathani, Sisaket, Buriram and Surin. **Journal of MCU Peace Studies.** 6 (1), 116-128.
- Phrakhu Samu Chaowalit Mahapanyo, Pengkaew, L., Chamchan, B., and Kaentakhian, S. (1989). **Phrakhu Watcharathamachot (Thiep Thitachotiko) Cremation volumes.** Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya.
- Rodsin, S. (2011). **Community Strength: A Case of Pangjampee Village, Huay-Kaew District, Mae-On, Chiangmai.** A Thesis for the Master Degree of Public Administration, Program of Public Administration, Graduate School, Silpakorn University.

- Sungsri, S. (2013). A Guideline for Developing Thai Society to Be A Learning Society. **STOU EDUCATION JOURNAL**. 6 (2), 33-46.
- Tiyawongsuwan, S., Harnpachern, R., and Kavisarasai, S. (2014). A Study on Integration of Provincial Potential Development: Case Study of Bueng Karn Province. **NAJUA Architecture, Design, and Built Environment**. 28, 299-319.